

U S P O S A B L J A N J E O S E B N I H A S I S T E N T O V

Svojevvrsten paradoks je, da so osebni asistenti, katerih usposabljanje predstavljamo na tem mestu, po nareku uradnikov nenadoma postali spremljevalci. In zakaj paradoks? Poglejmo.

Spremljevalec je oseba, ki koga spremlja, spremljati pa pomeni hoditi, iti kam ali s kom. Spremljamo lahko otroka do šole, znanca na postajo, pa tudi detektivi lahko koga spremljajo. Lahko nas tudi spremlja misel, nesreča ali smola. Če gledamo za kom, rečemo, da ga spremljamo z očmi, svojo pripoved lahko spremljamo z vzdihom, predavanje pa spremljamo z diapozitivi.

Če bi bili osebni asistenti (*personal assistants*), kot jih imenujejo Američani, ki so prvi na svetu začeli z razvijanjem mrež za neodvisno življenje hendikepiranih ljudi, pomembno vlogo v mrežah pa igrajo prav osebni asistenti, zgolj spremljevalci, bi se dogajalo, kar smo opisali zgoraj: osebe (spremljevalci) bi pač spremljale druge osebe (hendikepirane ljudi, na primer).

Problem je, ker se je pred dvema letoma v tej državi začel precej obsežen program usposabljanja asistentov, ki pomagajo hendikepiranim otrokom v vrtcih in šolah. Program, v katerega so bili vključeni nezaposleni, ki so bili prijavljeni na zavodih za zaposlovanje (program javnih del pri Republiškem zavodu za zaposlovanje), je podprlo tudi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, izvajali pa smo ga skupaj Zavod za usposabljanje invalidne mladine (koordinatorica celotnega programa je bila Isabelle Bera, izvajalci pa so bili: Dianne Jones, Cirila Burja, Irena Keršič, Martina Lenček, Staša Rener, Matej Peljhan, Dušan Rutar, Breda Leskovšek, Marina Kosmatin, učitelji osnovne šole in asistenti) in Sonček – Zveza društev za cerebralno paralizo (izvajalci: AnaMarija Keršič, Meta Petrič, David Ravnik, Klavdija Krušec in drugi).

Usposabljanje je vključevalo praktični in teoretični del, pomembno vlogo pa je imela tudi supervizija; eden od supervizorjev je tudi pisec pričujočega besedila. V celoti gledano je bil program strokovno tako dobro pripravljen, da so se kmalu pokazali določeni problemi v okoljih, v katerih so osebni asistenti delali, čeprav se glede na priljubljenost integracije v tej deželi sploh ne bi smeli pokazati.

Najprej si bomo pogledali za kaj so se asistenti usposabljali, nato pa bomo predstavili celoten program usposabljanja asistentov.

Asistenti so se usposabljali za naloge, vezane na pomoč pri gibanju (npr.: prevzem otroka, fizična pomoč pri odhodu in prihodu v šolo, namestitev in prilagoditev otroka (nameščanje na stol, tricikel, dvigovanje,

prenašanje itd., namestitev in prilagoditev delovnega okolja, fizična pomoč pri vključevanju v športne, kulturne in druge dejavnosti, pomoč pri uporabi ortotskih in ortopedskih pripomočkov...), za naloge, vezane na pomoč pri osnovnih življenjskih aktivnostih: (npr. pomoč pri osebni higieni, slačenje, oblačenje, obuvanje...), za naloge, vezane na neposredno delo v vzgojno-izobraževalnem procesu: (npr.: priprava pripomočkov za šolsko delo, pomoč pri zapisu učne snovi, pomoč pri uporabi računalnika, pomoč pri pripravi didaktičnih pripomočkov, pomoč pri pisanju nalog...) in nekatere druge naloge (vzdržuje stik z otrokom v primeru bolezni ali daljše odsotnosti, sodelovanje pri interesnih dejavnostih, pomoč pri jutranjem varstvu...). V njihov delokrog pa ne sodi: nadomeščanje učiteljev in drugih strokovnih delavcev, izvajanje prevoza otrok, izvajanje varstva in nege na domu in izvajanje učne pomoči.

Program usposabljanja je bil sestavljen iz štirih modulov.

- Prvi modul se je nanašal na pomoč gibalno oviranemu otroku (v obsegu 16 ali 24 ur) in je zajemal:
 - delo in naloge asistenta;
 - praktični pristop pri hranjenju;
 - glavni vzroki telesne oviranosti pri otrocih;
 - pomoč pri urejanju otrok;
 - psihološki vidiki asistencije otroku;
 - mreža pomoči otroku in družini;
 - ureditev in prilagoditev delovnega mesta;
 - predstavitev prilagojene računalniške opreme;
 - najpogostejše gibalne motnje, fizioterapevtski pristop, pripomočki in prilagoditve;
 - hospitacije v razredu, seznanitev s konkretnim delom asistenta pri šolskem delu;
 - delavnice in praktično delo po skupinah.
- Drugi modul: Fizična pomoč gibalno oviranim otrokom (74 ur):
 - zakaj vključevanje, in ne integracija;
 - epilepsija in cerebralna paraliza;
 - pomen komunikacije;
 - možnosti prilagojenih rekreativnih in športnih aktivnosti;
 - rokovanje z otrokom z gibalnimi težavami;
 - igra in funkcionalno učenje;
 - spoznavanje in razumevanje drugačnosti;
 - družinska delavnica;

- otrokova samopodoba;
- etika in zlorabe
- vloga spremljevalca kot člana strokovnega teama;
- otrokove pravice;
- govorica telesa;
- vzgoja za neodvisno življenje itd.

○ Tretji modul: Psihologija odnosa med otrokom in asistentom (16 ur)

- uvod v psihologijo osebnosti;
- strukturalni model osebnosti;
- transakcije;
- psihopatologija;
- strukturiranje časa;
- skripti;
- delavnice.

○ Četrty modul: Supervizija (12 ur).

Izobraževanje je bilo nekoliko prilagojeno glede na skupine asistentov, ki so prihajali iz vrtcev in osnovnih ter srednjih šol, vendar je bil v glavnem tak, kot smo ga predstavili. Pri izobraževanju asistentov iz vrtcev je poleg omenjenih institucij sodeloval tudi vrtec Najdihojca iz Ljubljane).

Problem po končanem usposabljanju pa je bil zlasti tale: strokovni delavci v vrtcih in šolah so imeli manj strokovnega znanja o delu s hendikepiranimi učenci in učenkami kakor osebni asistenti, ki so bili vključeni v naš program usposabljanja (kar najverjetneje vsakdo zlahka razbere iz predstavljenega programa).

To je imelo pomembno posledico: osebni asistenti nikakor niso bili zgolj spremljevalci, kot bi rada verjela država, ampak so nenehno posegali tudi na strokovna področja, za katera so bili (delno) usposobljeni ali pa tudi ne (prevažali so otroke s svojimi prevoznimi sredstvi, delali so v rzedu, ko ni bilo učiteljice, pomagali so pri učenju, včasih so bili posredniki med učenci, starši in strokovnimi delavci itd., čeprav je to izrecno prepovedano, kar je tudi razvidno iz opisa del in nalog asistentov).

Empirično dejstvo je torej tole: spremljevalci niso spremljevalci in ne morejo biti, saj so asistenti. To so zato, ker asistent po definiciji pomeni strokovno usposobljenega pomočnika. Če asistenti ne bi bili asistenti, bi se morali spraševati, zakaj je država pristala na strokovno usposabljanje spremljevalcev, ki so se ravno z usposabljanjem prelevili v asistente, razen tega pa je vsakemu dobro namernemu človeku jasno, da hendikepirani ljudje potrebujejo strokovne pomočnike ali asistente, ne pa zgolj spremljevalce.

V neposredni praksi, ki je državni birokrati in uradniki navadno ne poznajo, je seveda takole: hendikepirani otroci potrebujejo nekoga, ki bo znal pravilno oz.

ustrezno pomagati, ko bo pomoč potrebna. Asistirati pa pomeni natanko pomagati, podpirati, medtem ko spremljati pomeni iti poleg, zraven. Naši otroci pa ne potrebujejo nikogar, ki bo hodil ob njih ali z njimi. Za to imajo svoje znance, starše, prijatelje itd. Gotovo pa je, da potrebujejo nekoga, ki bo **znal pomagati**.

Teh je v resnici še premalo, saj so zaenkrat asistenti pravzaprav (poleg roditeljev) najbolj usposobljeni delavci za delo s hendikepiranimi otroki v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, kamor uvažajo »integracijo«.

Država je najverjetneje nekoč intuitivno zaznala, da morajo asistenti **znati** pomagati, saj se drugače ne bi odločila za program usposabljanja, ki je nato spremljevalce spremenil v asistente. Ti prav zaradi usposabljanja danes znajo pomagati, čeprav je na žalost še vedno veliko strokovnih delavcev po vrtcih in šolah, ki kratko malo ne znajo pomagati hendikepiranim otrokom, čeprav verjamejo v »integracijo«, in zato prepuščajo pomoč bodisi asistentom (ti prav zaradi usposabljanja nekatere reči znajo narediti bolje od njih) ali pa otroci pomoči sploh niso deležni. To je eden od razlogov, zakaj v tej deželi poteka t. i. **divja integracija**, ki je tudi sicer zelo lep slovenski izraz za vključevanje.

Za konec povejmo še besedo ali dve o superviziji (četrty modul) in njenih učinkih, saj je bila zelo pomemben del usposabljanja osebnih asistentov, ki ga v prihodnosti najverjetneje ne bo več, je pa bržčas nujno potreben.

V preteklem šolskem letu je bilo tako v supervizijo vključenih 60 osebnih asistentov in asistentk. Prihajali so iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol iz vse Slovenije. Razdeljeni so bili v štiri večje skupine po regijah.

Po posameznih skupinah so supervizijo vodili: Vali Glavič – Tretnjak, klinična nevropsihologinja, mag. Franci Prosnik, univ. dipl. psiholog, Marta Lutarič, spec. šolske psihologije, dr. Dušan Rutar, univ. dipl. psiholog. Supervizija je potekala mesečno.

Na zaključnem srečanju vseh štirih supervizorjev, ki je bil v ZUIM Kamnik, 4. julija 2001, smo pregledali potek dela in izpostavili nekatere ključne koordinate supervizije, za katero smo prepričani, da bi morala potekati tudi v prihodnje.

Mag. Prosnik je tako izpostavil problem afirmacije in samopotrjevanja asistentov v okoljih, kjer delajo. Poudaril je zelo specifično vlogo asistentov v srednjih šolah ter problem njihove edukacije, ki ga bo v prihodnosti vsekakor treba reševati.

Vali Tretnjakova je izpostavila nekaj specifičnih strokovnih problemov: razmerje med delom in učinki na otrocih, konflikti med mamami in asistenti, velika pričakovanja staršev. Zlasti je pomemben njen poudarek, da bi asistenta razumeli kot **otrokovega zagovornika**.

Dr. Dušan Rutar je dodal potrebo po izobraževanju drugih strokovnih delavcev v sredinah, kamor so vključeni otroci, in ne le asistentov. Problem je namreč

določena oblika »strokovnega« dela, ki ga opravljajo asistenti, saj imajo za seboj dobro izobraževanje, medtem ko ga večina drugih delavcev nima. Prav tako primanjkuje strokovnih teamov, ki bi sistematično delali v procesih integracije, inkluzije, individualizacije itd. Sem sodi tudi strokovno usposabljanje staršev.

V nadaljevanju smo zato našteali nekaj strokovnih tem, ki bi jih bilo potrebno nujno upoštevati v sistemu izobraževanja staršev in strokovnih delavcev v inštitucijah, kamor so vključeni hendikepirani otroci. To so:

- socialne veščine hendikepiranih otrok,
- samopodoba otrok,
- postavljanje meja otroku,
- vrednostni sistemi družin,
- zagovorništvo otroka,
- integracija, inkluzija, individualizacija.

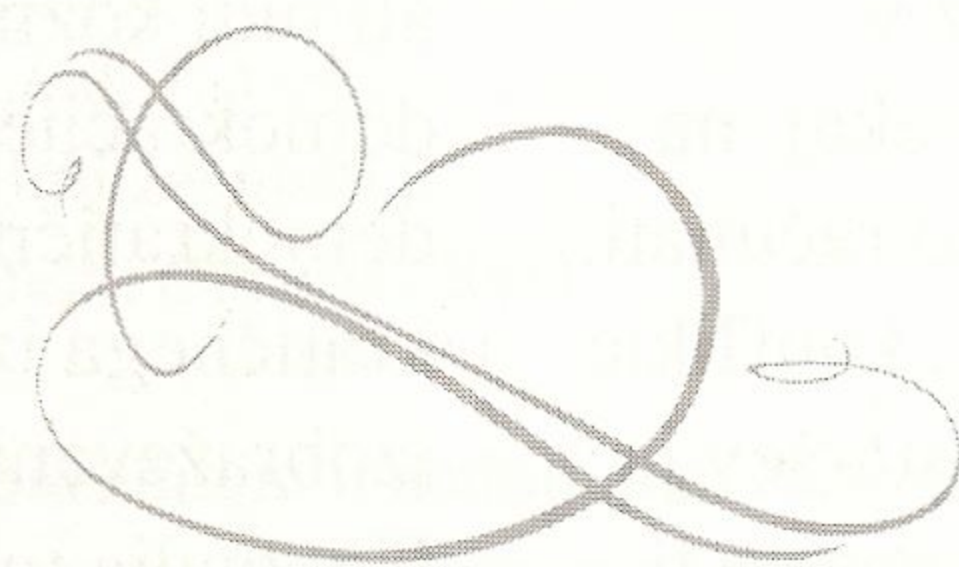
Naše skupno mnenje je, da moramo nadaljevati s sistemom strokovnega izobraževanja in supervizije

osebnih asistentov pa tudi **staršev in drugih strokovnih delavcev** ter še okrepiti prizadevanja, da bi se sistem vključevanja hendikepiranih v vrtce ter šole še bolj približal načinom dela v najbolj razvitih državah sveta.

Država pa se je na žalost odločila, da se spremljevalci ne bodo več usposabljali, saj je projekt, o katerem smo govorili, končan, po novem pa se bodo asistenti lahko vključevali le v programe stalnega strokovnega spopolnjevanja, ki pa jih ni mogoče primerjati (niti po vsebini niti po dolžini trajanja) s programom, kot smo ga izvajali zadnji dve leti.

In da bo mera polna: država še do danes ni prišla na misel, da bi začela podpirati razvoj **mrež za neodvisno življenje hendikepiranih ljudi**. To mrežo doslej gradi le YHD — Društvo za teorijo in kulturo hendikepa, katerega član je tudi avtor pričujočega zapisa.

Dušan Rutar

DEMOKRATIČNA VZGOJA

Gutmann Amy (2001), Demokratična vzgoja. Ljubljana, Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja.

Knjiga je prevod dela Amy Gutmann (1999): *Democratic Education With a New Preface and Epilogue. Princeton, Princeton University Press.* Amy Gutmann je profesorica politične filozofije na princetonski univerzi. Gre za drugo popravljeno izdajo (prva je bila l. 1987) z novim predgovorom in epilogom, v kateri skuša odgovoriti na osnovno vprašanje, kdo naj bi v demokraciji oblikoval izobraževanje državljanov. Vsebinski pregled dela kaže, da se avtorica loteva široke pahljače tem od čisto teoretičnih, ki pomenijo podkrepitev Deweyeve teorije o demokratični šoli kot bistvenemu razvojnemu dejavniku demokratične družbe, do praktičnih, npr. kakšna je vloga sindikatov učiteljev, javne podpore zasebnim šolam, vloge staršev v šoli, dostopa v visoko šolo.

Glede na to, da v našem prostoru pluralizem teorij vzgoje ni artikuliran, je pomembno, da se avtorica ukvarja prav s tem vprašanjem. Teorije vzgoje razdeli na

tradicionalne (npr. utilitarizem, konvencionalizem), liberalne in funkcionalistične. Po demokratični teoriji vzgoje je že politika sama zase oblika izobraževanja.

Gutmannova v delu *Demokratična vzgoja* obravnava teme, aktualne za slovensko mlado demokracijo, ki se uveljavlja tudi v šoli. Njeni pogledi so bodisi podobni ali pa različni od naših. Zanimive so teme političnega upravljanja šole. Pri nas poznamo le dve zgodovinski zaporedni teoriji in praksi, kot sta *marksistično-socialistična in postsocialistična-liberalna*. Avtoričin pristop pomeni kritiko liberalizma do določene stopnje. Tako bi po njenem mnenju samo filozofski kralj (ali kraljica) lahko podprl svobodo vsakega posameznega državljana. Po Gutmannovi liberalna politika ni najbolj demokratična, vendar pa njena razprava o njej ni črno-bela, kot je to pogosto pri nas. Pri nas posvetovalne oz. razpravljalne (*deliberative*) demokracije, ki je zanjo izhodišče demokracije v šoli, še nimamo. Če hočemo vzgojiti razsodne državljanke, je treba kultivirati presojanje, ki vključuje kritično mišljenje, že v šoli. Za Gutmannovo je presojanje zelo pomemben pojem, ki